

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

© Ф.Г. Ващук, Ю.Ю. Переста, А.І. Прохорова, І.М. Рогач, 2013

УДК 61:378.4:614.253.52].001.26(477.87)

Ф.Г. ВАЩУК, Ю.Ю. ПЕРЕСТА, А.І. ПРОХОРОВА, І.М. РОГАЧ

Ужгородський національний університет, інститут післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки, кафедра громадського здоров'я, Ужгород

ПОШУК ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ІНТЕГРАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ, АБО ДОБРОВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ОКРУГ В УМОВАХ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Авторами проаналізовано створений Ужгородським національним університетом та трьома медичними коледжами Закарпатської області навчально-методичний комплекс як добровільне регіональне об'єднання медичних освітніх закладів, що реалізують освітні програми різних рівнів, із метою досягнення взаємовигідного результату при збереженні юридичної і фінансової самостійності. Аналіз проведено з позиції пошуку оптимальної моделі утворення системи безперервної професійної медичної освіти, за прикладом університетського освітнього округу (асоціації, союзу), що за європейським зразком інтегрує в собі виключно вищі навчальні заклади різних рівнів.

Ключові слова: навчально-методичний комплекс, університетський освітній округ, оптимальна модель

Вступ. Упродовж останніх сорока років ХХ століття спостерігалось феноменальне зростання числа студентів із 13 млн. чоловік у 1960 до 82 млн. у 1995 р. Такі темпи зростання дозволяють прогнозувати зростання кількості студентів у 2020 р. до 130-140 млн. чоловік, що може привести практично до подвоєння всієї матеріально-технічної інфраструктури системи вищої освіти і витрат на її вміст. Процеси глобалізації і уніфікації, що відбуваються у всіх сферах, розвиток потужних засобів телекомунікації привели до безпрецедентної відкритості і варіативності освіти [1].

5-8 липня 2009 р. у штаб-квартирі ЮНЕСКО у Парижі відбулася Всесвітня конференція з питань розвитку вищої освіти. Така конференція проводиться ЮНЕСКО один раз у десять років і визначає не лише стратегію розвитку вищої освіти в світі на поточне десятиліття, але і всього сучасного суспільства. У роботі форуму взяли участь близько 1000 представників із 150 країн світу від урядових (більше 60 міністрів освіти), наукових і ділових кіл, суспільних інститутів і засобів масової інформації. Генеральний директор ЮНЕСКО Коїтіро Мацуура повідомив, що «Вищі навчальні заклади грають стратегічну роль у пошуку вирішень щонайгостріших проблем сучасності в галузі охорони здоров'я, науки, освіти, поновлюваних видів енергії, водопостачання, продовольчої безпеки і охорони довкілля». Також він повідомив, що вища освіта переживає «дійсну революцію». По-перше, спостерігається зростання потреби у вищій освіті. Це виражається у тому, що в порів-

нянні з 2000 роком кількість зареєстрованих студентів зросла на 51 мільйон. По-друге, диверсифікація вищих навчальних закладів, студенти таких закладів нових типів тепер складають до 30% світового контингенту. По-третє, це дія інформаційних і комунікаційних технологій.

І, нарешті, це глобалізація, яка проявляється в тому, як ми викладаємо, дізнаємося, вивчаємо, досліджуємо і спілкуємося. У 2007 р. понад 2,8 мільйона студентів навчались у вищих навчальних закладах за межами своїх країн, що склало зростання їхньої кількості на 53 % у порівнянні з 1999 р. [2].

Мета дослідження. Пошук оптимальної моделі інтеграції медичної освіти шляхом добровільного утворення на паритетних засадах системи коледж-університет із елементами університетського освітнього округу.

Матеріали та методи. Матеріалами та інформаційною основою дослідження стали установчі договори «Про створення навчально-методичного комплексу «Ужгородський національний університет – Березівський медичний коледж» від 27.02.2013, «Про створення навчально-методичного комплексу «Ужгородський національний університет – Міжгірський медичний коледж» від 11.06.2013, «Про створення навчально-методичного комплексу «Ужгородський національний університет – Закарпатський базовий державний медичний коледж» від 11.06.2013.

Результати отримані за допомогою методів аналізу (порівняльного та статистичного).

Результати досліджень та їх обговорення. Оцінка оптимальності запропонованої моделі інтеграції медичної освіти проводиться у порівнянні з діючими в Україні та Російській Федерації моделями освітніх інтеграційних систем університет-коледж та університетського освітнього округу за рівнем синергії, фінансовій економічності та рівню конфронтації в процесі утворення освітньої системи.

У системі безперервної професійної освіти освітні комплекси виконують функції активної професійної адаптації особистості, формування професійної мобільності в умовах наукоємного високотехнологічного виробництва, якнайповнішого розвитку здібностей, схильностей, інтересів учнів, здійснення завершеної диференційованої, поетапної їхньої підготовки [4].

В умовах демографічної ситуації, що складається, і, відповідно, скорочення попиту на освітні послуги виникає об'єктивна необхідність в оптимізації мережі професійних навчальних закладів шляхом їх укрупнення, створення інтегрованих освітніх структур, орієнтованих на особисті запити осіб, що навчаються, і постійна зміна кон'юнктури ринку праці. Це дозволить зберегти існуючий потенціал системи професійної освіти і створити основу для її подальшого розвитку [3].

Новації в системі вищої школи, зміна соціальних координат, ринкові умови, в які поставлена система вищої освіти, змушують вищий навчальний заклад шукати шляхи створення інтегрованих освітніх структур. Такі проблеми виникають не тільки перед українськими ВНЗ, вони характерні для всього пострадянського простору. Для прикладу, Російська Федерація намагається модернізувати освіту шляхом інтеграції освітніх закладів і створення університетських освітніх округів. Указані реформи відбуваються в цілому за європейським зразком, де в останній час процеси інтегрування ВНЗ набули значних обертів, але в Росії до інтеграції залучили всі освітні рівні, від загальної освіти до вищої. Питання інтеграції вирішується на державному рівні. В основі ідеї покладено формування самодостатньої інфраструктури вищих навчальних закладів шляхом об'єднання в єдину мережу навчальних закладів різних рівнів, переважно за регіональною ознакою. Головною причиною утворення університетських комплексів є необхідність підвищення якості освіти [6].

Не вглиблюючись у питання доцільності інтегрування в єдину систему вищої освіти загальної освіти та необхідність створення величезних і різнопланових освітніх комплексів, слід зазначити, що загальна оцінка процесу створення університетських освітніх округів у Російській Федерації має більше позитивних ознак, ніж негативних, і в цілому університетські освітні округи відображають основні світові тенденції як у науці, так і в освіті, та є формою самозахисту університетів у ринковій економіці. В той же час, даний процес в Російській Федерації має певні проблеми, пов'язані, зокрема, із наявністю державного примусу при формуванні університетських комплек-

сів на державному рівні. Державі зручніше діяти централізовано і шаблонно, при цьому регіональні особливості й інтереси не завжди враховуються на найвищому рівні. А що ж робити вітчизняним вузам? Яким чином вирішити частину проблем існуючої університетської освіти, прилаштувавши її до сучасних умов ринкової економіки, і витримати внутрішню та зовнішню конкуренцію? І чи необхідно чекати, поки держава почне вирішувати проблеми, застосовуючи державний примус, плановість та доцільність?

Одним із способів сформувати зацікавлений і підготовлений контингент студентів, забезпечити якісну фундаментальну освіту, сформувати систему відтворення кадрового потенціалу університету, забезпечити прийнятні траєкторії працевлаштування основної частини студентів, що навчаються, аспірантів, докторантів є утворення системи університет-коледж, яка наділена високим рівнем синергії.

В Україні створення цієї освітньої системи відбувається відповідно до «Положення про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекси», затвердженого наказом Міністерства освіти України №13 від 19 січня 1994 року. Це Положення визначає порядок створення навчальних та навчально-науково-виробничих комплексів, організацію їх навчально-виховної роботи та формування змісту освіти у системі ступеневої підготовки фахівців. Відповідно до нього, навчальний та навчально-науково-виробничий комплекс є добровільним об'єднанням державних, недержавних навчально-виховних закладів, заснованих на різних формах власності. Всі навчально-виховні заклади, які входять до комплексу, зберігають юридичну і фінансову самостійність. У той же час, практика показує, що утворення системи коледж-університет у державі відбувається шляхом злиття та утворення єдиної юридичної особи із чіткою вертикаллю, де коледж є структурним підрозділом університету. Не применшуючи переваг такого утворення, не слід забувати і про наявні проблеми, пов'язані із тим, що ініціатива у створенні таких систем виходить «згори», тобто від держави, і фактично є примусовою. Крім того, реорганізація або утворення нової юридичної особи завжди пов'язана із значними фінансовими витратами, процедурами перереєстрації юридичної особи, перереєстрацією прав власності на нерухоме майно та земельні ділянки. Взяття однією із осіб на себе боргів іншої особи, зміною податкових відносин тощо. Процес перепризначення працівників, зміна назв ВНЗ створює непотрібну соціальну напругу як серед професорсько-викладацького складу, так і серед студентів.

Управління такою системою здійснюють висококваліфіковані менеджери, керівники університетів, але в більшості випадків без досвіду роботи на рівні коледжу. При цьому, втрачається частина автономії коледжу. Окрім цього вказана модель можлива виключно між суб'єктами, заснованими на одній формі власності і є обмеженою по колу учасників.

А чи можливо досягти позитивних результатів, підвищення якості освіти, утворивши систему уні-

верситет-коледж без вищевказаних проблем, зберегти незалежність різних за рівнем закладів, їхню самобутність та історію, кадровий потенціал та автономність, і при цьому використати позитивні можливості одне одного та спільно підвищити рівень освіти, підвищити рівень синергії? Виявляється, що так.

Першими в Україні це зробили Ужгородський національний університет, який має в своєму складі медичний та стоматологічний факультети, та державні медичні коледжі Закарпатської області. Так, 27 лютого 2013 р., з метою формування цілісного культурно-освітнього середовища навчання, виховання і розвитку юного покоління, створення для дітей можливостей широкого вибору освітніх послуг у здійсненні індивідуальних освітніх траєкторій, забезпечення рівного доступу до якісної освіти та ступеневої освіти Ужгородський національний університет домовився про створення навчально-методичного комплексу із Берегівським медичним коледжем. Навчально-методичний комплекс є добровільним об'єднанням вищезгаданих закладів, без створення нової юридичної особи, учасники якого зберігають юридичну і фінансову самостійність. У подальшому, такі угоди були укладені між університетом та Міжгірським медичним коледжем і Закарпатським базовим державним медичним коледжем. Якщо порівнювати за аналогією із Російською Федерацією, то за своєю правовою природою це утворення має ознаки університетського комплексу у формі університетського освітнього округу (асоціації, союзу) без прав юридичної особи, який об'єднує освітні заклади і організації, що реалізує освітні програми різних рівнів. Але, на відміну від російської моделі, утворення є повністю добровільним і за європейським зразком інтегрує в собі виключно вищі навчальні заклади різних рівнів.

Утворений в Закарпатській області комплекс здійснює свою діяльність на основі Положення, затвердженого в установленому порядку. Виходячи із того, що учасники комплексу зацікавлені в розвитку безперервної освіти в умовах ринкової економіки, удосконаленні фахової підготовки, проте мають різну матеріальну, методичну, навчальні бази, ступені наукової кваліфікації викладачів та співробітників, вони домовились співпрацювати на добровільних, взаємовигідних засадах в початково-методичній, науковій, технічній та інших галузях. Комплекс передбачає багатоступеневу систему підготовки та підвищення кваліфікації фахівців: від молодшого спеціаліста до магістра. В межах комплексу учасники проводять спільні заходи, здійснюють навчальну, наукову, господарську та інші види діяльності, спільно вирішують завдання розвитку комплексу, надають один одному певні види послуг.

Вищим органом керівництва діяльністю комплексу є Рада, до складу якої входять уповноважені представники Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» та медичних коледжів. Раду комплексу очолює її Голова, якого обирають члени Ради комплексу зі свого

складу. Голова має право вирішального голосу. Комплекс працює згідно з планами, затвердженими його Радою (рис. 1).

Основними завданнями Ради є:

- а) забезпечення кооперації і координації у процесі здійснення спільної діяльності комплексу;
- б) створення умов для постійного розширення переліку освітніх послуг;
- в) сприяння запровадженню новітніх досягнень науки і педагогічної практики;
- г) затвердження основних засад розроблення режимів і розкладів роботи комплексу на навчальний рік;
- д) аналіз результатів спільної діяльності;
- е) інформування громадськості про результати діяльності комплексу [5].

Ужгородський національний університет взяв на себе зобов'язання:

- забезпечувати студентів медичних коледжів базою практики, якою визначили всі клінічні бази університету;
- на безоплатній основі забезпечувати проведення професорсько-викладацьким складом університету лекцій для студентів коледжів;
- забезпечувати вільний доступ студентам та співробітникам медичних коледжів до Наукової бібліотеки університету;
- створити умови для постійного розширення переліку освітніх послуг, які можуть отримати студенти коледжів;
- сприяти запровадженню новітніх досягнень науки і методичної практики в навчально-виховний процес коледжів;
- залучати професорсько-викладацький склад УжНУ до роботи у Державній екзаменаційній комісії на безоплатній основі;
- зараховувати випускників медичних коледжів на другий курс за навчальними планами, затвердженими наказами Міністерства охорони здоров'я України, для здобуття освітнього кваліфікаційного рівня «спеціаліст» за спеціальністю «лікувальна справа» 7.12010001, які попередньо здобули ОКР «молодший спеціаліст» за спеціальністю «лікувальна справа» 5.12010101 та «сестринська справа» 5.12010102 на медичний факультет ДВНЗ «УжНУ» за співбесідою (без сертифікатів ЗНО знань) на основі дипломів, відповідно до умов прийому до вищих навчальних закладів України, Правил прийому до Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» та направлень медичних коледжів;
- зарахування випускників медичних коледжів на другий курс для здобуття ОКР «спеціаліст» за спеціальністю «стоматологія» 7.12010005, які попередньо здобули ОКР «молодший спеціаліст» за спеціальністю «стоматологія ортопедична» 5.110109 на стоматологічний факультет ДВНЗ «УжНУ» за співбесідою (без сертифікатів ЗНО знань) на основі дипломів, відповідно до умов прийому до вищих навчальних закладів України, Правил прийому до ДВНЗ «Ужго-

родського національного університету» та направлень медичних коледжів. Разом із медичними коледжами розробити спільний навчальний план підготовки для здобуття ОКР «молодший спеціаліст» за

спеціальністю «стоматологія ортопедична» 5.110109 і ОКР «спеціаліст» за спеціальністю «стоматологія» 7.12010005 та подати його на затвердження в Центральний методичний кабінет МОЗ України.

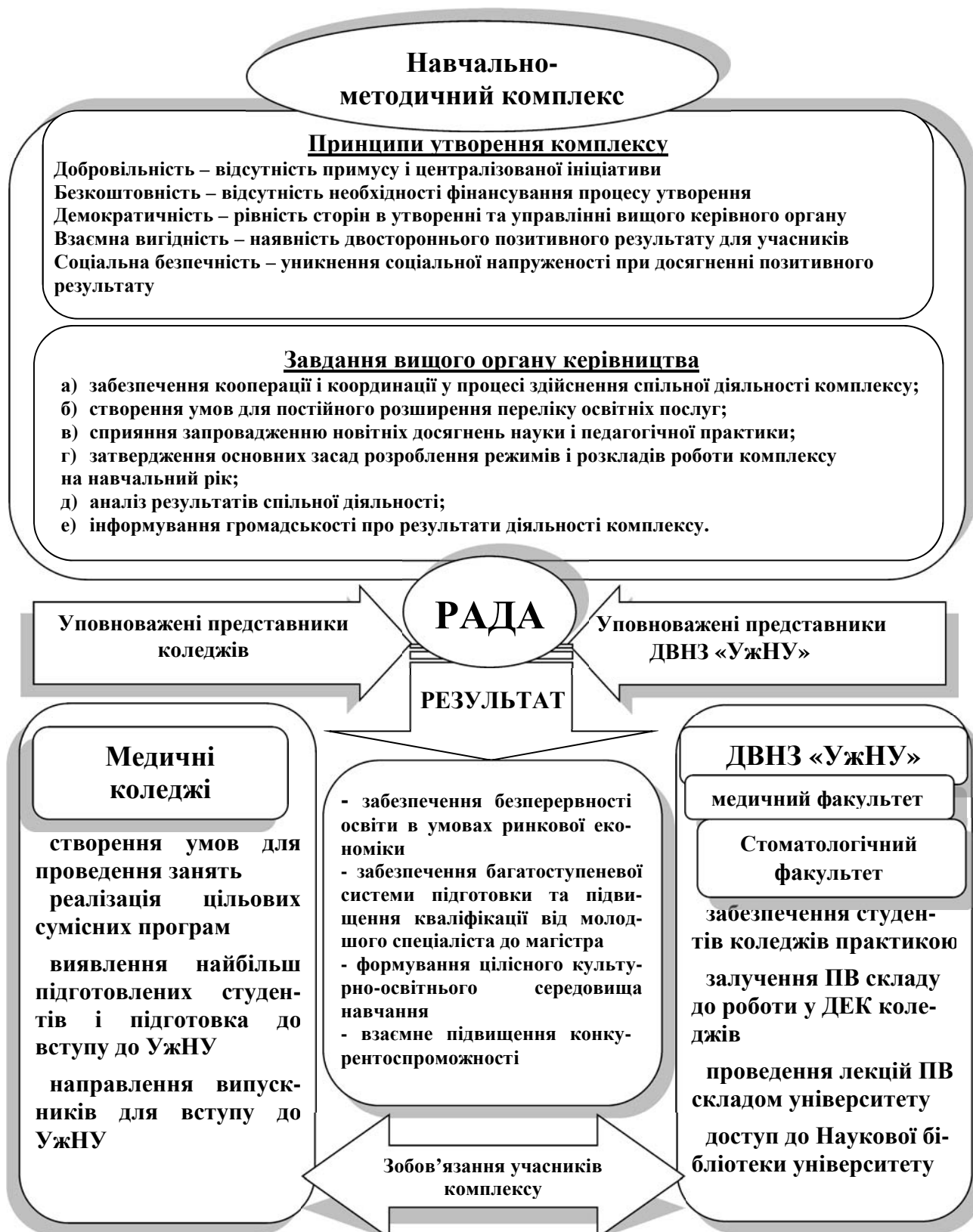

Рис.1 Організаційно-структурна схема будови комплексу.

Медичні коледжі також взяли на себе зобов'язання:

- створити умови для проведення навчальних занять та реалізації цільових сумісних програм;
- залучати викладачів ДВНЗ «УжНУ» до роботи Державної екзаменаційної комісії;
- виявляти найбільш здібних студентів та проводити з ними роботу по вступу в університет;
- направляти випускників коледжу для вступу в університет;
- організовувати спільну роботу щодо розробки навчально-методичної бази комплексу;
- проводити спільні наукові конференції, семінари, заходи, наради за участю викладачів та студентів комплексу.

Тісна співпраця коледжу та університету є особливо цінною, оскільки надає можливість поповнювати контингент студентів університету молоддю, яка, порівняно із випускниками шкіл, має більш високий рівень мотивації професійного вибору та більше орієнтована відносно майбутньої медичної спеціальності.

До того ж Закарпаття має свої регіональні особливості, зокрема, різні біогеохімічні зони, в тому числі і гірську, велику протяжність області та відстані до обласного центру тощо.

Так, віддалені гірські населені пункти подекуди знаходяться в 350 км від обласного центру, де розташовано університет. Також в області дуже поширена зовнішня трудова міграція, внаслідок чого велика кількість родин є неповними. Тому дуже важливим є те, що перші кроки в своїй майбутній медичній спеціальності і перший життєвий та професійний досвід молода і ще неповнолітня особа робить у своєму районі, на невеликій віддаленості від дому та не послаблює родинні зв'язки.

Ще однією особливістю регіону є наявність різноманітного мовного середовища. Зокрема, на Закарпатті багато населених пунктів, та навіть районів, де мовою спілкування є угорська або румунська і фактично не використовується державна мова. Внаслідок цього виникає ситуація, за якої потенційні студенти вищих навчальних закладів отримують повну середню освіту мовою національної меншини і нерідко не в змозі освоїти програму в ДВНЗ «УжНУ» державною мовою. У той же час, для прикладу, у Берегівському медичному коледжі відбувається поступова адаптація угорсько-мовної молоді, яка становить більшу частину в даному районі, до здобуття освіти державною мо-

вою. І, на відміну від випускників більшості середніх шкіл Берегівського району, які обирають для здобуття вищої освіти сусідню Угорщину, у тому числі і через мовні бар'єри, випускники медичного коледжу готові до навчання в університеті.

Натомість університет має можливість спостерігати і брати участь у підготовці найбільш обдарованих учнів коледжів, а коледж вирішує проблему працевлаштування частини своїх випускників. До того ж, полегшена система вступу до університету для випускників коледжів надає університету перевагу перед іншими ВНЗ у залученні до навчального процесу кращих і бажаних випускників медичних коледжів регіону. Вказана співпраця вже почала давати свої позитивні наслідки. Зокрема у 2013 році до ДВНЗ «УжНУ» було прийнято на навчання 32 випускників медичних коледжів, які беруть участь у навчально-методичному комплексі. Зокрема, за напрямом підготовки 6.120101 «Сестринська справа» (із скороченим терміном навчання – 2 роки) зараховано на навчання 15 випускників медичних коледжів. Із них 10 – випускники Берегівського медичного коледжу, 3 – випускники Міжгірського медичного коледжу і 2 – Закарпатського базового державного медичного коледжу. За напрямом підготовки 7.12010001 «Лікувальна справа» (із скороченим терміном навчання, на 2 курс) зараховано на навчання 17 випускників медичних коледжів. Із них 9 – випускники Берегівського медичного коледжу, 5 – випускники Закарпатського базового державного медичного коледжу і 3 – Міжгірського медичного коледжу.

Висновки. Утворена в Закарпатській області добровільна модель освітньої системи в перспективі дозволить виконати завдання щодо оптимізації медичної освіти шляхом інтеграції навчальних закладів, аналогічних завданням, які ставляться перед університетськими освітніми округами (асоціаціями, союзами) Російської федерації та українською інтегрованою освітньою системою університет-коледж, без фінансових витрат та конфронтаційної соціальної складової. Окрім цього, дозволяє в подальшому долучити до співпраці наявні в регіоні приватні медичні коледжі. Тобто, створити повноцінний університетський освітній округ (систему університет-коледж) із залученням закладів усіх форм власності для забезпечення безперервної професійної медичної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Высшее образование в XXI веке. Подходы и практические меры // Всемирный статистический обзор по высшему образованию: Рабочий документ ЮНЕСКО. — Париж, 1998.
2. Всесвітня конференція з вищої освіти — 2009: КОМЮНІКЕ "Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку". ЮНЕСКО, Париж, 2009 http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/952_011
3. Мещеряков А. С. Интеграционные процессы в образовательной системе «коледж — университет» / А. С. Мещеряков, В. В. Землянский // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. — 2009. — № 2 (10). — С. 119.
4. Мухаметзянова Г. В. Колледж — инновационный тип среднего профессионального учебного заведения / Г.В. Мухаметзянова, В.А. Ермоленко. — Казань : ИСПО РАО, 2002. — С.50.

5. Установчі договори «Про створення навчально-методичного комплексу «Ужгородський національний університет — Берегівський медичний коледж» від 27.02.2013, «Про створення навчально-методичного комплексу «Ужгородський національний університет — Міжгірський медичний коледж» від 11.06.2013, «Про створення навчально-методичного комплексу «Ужгородський національний університет — Закарпатський базовий державний медичний коледж» від 11.06.2013.

6. Шукшунов В.Е. Основы создания университетских комплексов / В.Е. Шукшунов. — Новочеркасск: ЮРГТУ (НПИ), 2002. — С.72.

F.H. VASHCHUK, Y.Y. PERESTA, A.I. PROKHOROVA, I.M. RONACH

Uzhhorod National University, Department of Public Healthcare, city of Uzhhorod

SEARCH FOR OPTIMAL MODEL OF INTEGRATION OF MEDICAL EDUCATION, OR VOLUNTARY UNIVERSITY EDUCATION DISTRICT UNDER CONDITIONS OF ZAKARPATTIA REGION

The authors analyzed educational methodical complex created by state higher educational establishment Uzhhorod National University and three medical colleges of Zakarpattia as a voluntary regional association of medical educational establishments implementing educational programs of different levels with the purpose of achieving mutually beneficial result while preserving their legal and financial independence. From the position of searching for the optimal model, formation of the system of sustainable professional medical education following the example of university education district (association, union) that integrates exclusively higher educational establishments of different levels on the basis of European model.

Key words: educational methodical complex, university education district, optimal model

Стаття надійшла до редакції: 11.11.2013